

Vinicije B. Lupis

Institut društvenih znanosti »Ivo Pilar«, Područni centar
Dubrovnik

8. 11. 2010.

Izvorni znanstveni rad / *Original scientific paper*

Cljučne riječi: Mleci, Dubrovnik, zlatarstvo, pastoral, moćnik

Key words: Dubrovnik Republic, Dubrovnik, goldsmithing, pastoral, reliquary

Autor u svom prilogu donosi pregled mletačkog zlatarskog uvoza na području Dubrovačke Republike. Temelji ga na reprezentativnim primjerima, ponajviše iz Moćnika dubrovačke prvostolnice i dubrovačkog franjevačkog samostana Male braće, gdje posebnu pažnju poklanja ophodnom raspelu - moćniku - pripisujući ga mletačkoj radionici Sexto s početka 15. stoljeća. Mletački uvoz razmatra se u kategoriji brojnosti, ali ne i likovne kakvoće jer je ponajviše zadovoljavao širu potrebu za liturgijskim predmetima u trenutku u kom dubrovačko zlatarstvo od 16. stoljeća polagano posustaje. Posebnu pažnju autor posvećuje skupini iz dubrovačke prvostolnice, gdje se čuva više vrlo kvalitetnih primjera mletačkog zlatarstva 17. i 18. stoljeća, a od njih treba izdvojiti srebrni pladanj te moćnike Nevine betlehemske dječice i sv. Brigite. Mletački zlatarski import, uz napuljski, genoveški i rimski, stvara potpunu sliku složenih likovnih utjecaja na polju primijenjenih umjetnosti na teritoriju nekadašnje Dubrovačke Republike.

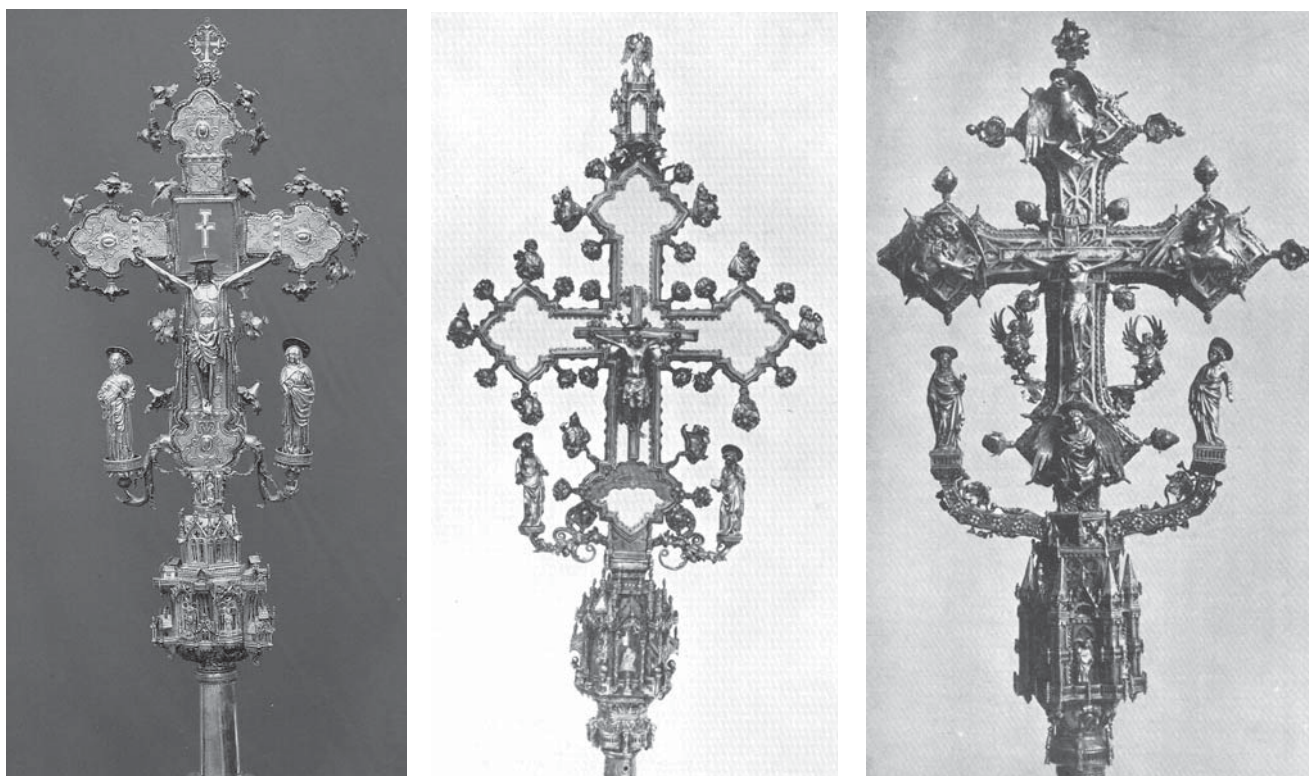
U ranijim radovima o novovjekovnom zlatarstvu dubrovačkog područja ocrtala se nazočnost napuljskog i rimskog zlatarstva na području Dubrovačke Republike, ali je potrebno progovoriti i o mletačkom uvozu, poglavito od kraja 16. pa sve do 19. Stoljeća, s posebnim osvrtom na jedan primjer s početka 15. stoljeća. Isto tako treba istaknuti i činjenicu da je rimsko i napuljsko zlatarstvo znatno bolje istraženo i da nam, za razliku od mletačkog, na osnovu zlatarskih žigova pruža preciznu dataciju, a vrlo često i ime zlatara. Nazočnost predmeta, i to ponajviše liturgijskih, nastalih u mletačkim radionicama valja sagledati i kroz prizmu politike - zaziralo se od nabavljanja bilo čega krupnijeg u konkurentskoj državi. Starije razdoblje mletačkog zlatarstva predstavlja posebno poglavlje u toj grani likovne komponente Dubrovnika romaničkog i gotičkog likovnog izričaja. Kao ilustraciju treba spomenuti skupinu umjetnina iz dubrovačkog kraja s prepoznatljivim likom arkandela, koji se nalazi i na moćniku noge sv. Pankracija (XLIII.) iz Moćnika dubrovačke prvostolnice, likovno povezanih sa zlatnom palom iz Caorlea u Italiji.¹ U prvostolnom Moćniku čuva se moćnik nepoznatog sveca iz 13. stoljeća s filigranskim ukrasom izrađenim u zlatarskoj tehnici opus venetum ad filum.² Mletačko zlatarstvo je u starijem razdoblju prije svega imalo ulogu uzora za veća likovna rješenja, prije svega velikih oltarnih pala, od kojih je sačuvan samo srebrni i pozlaćeni reljef sv. Vlaha.³ Možemo slobodno reći

Prilog poznavanju mletačkog zlatarstva u Dubrovniku i okolici

da od 15. stoljeća mletačko zlatarstvo ne igra važnu ulogu u dubrovačkoj sredini, već se njegova komponenta osjeća u brojnosti ekonomski dostupnih predmeta izrađenih u velikim radionicama na lagunama u kasnijim stoljećima.

Sustajanjem dubrovačkih zlatarskih radionica tijekom 16. stoljeća počela se pokazivati potreba za nabavom neophodnih liturgijskih predmeta. Mletački uvoz je znatan, ali pripada predmetima ponajviše zanatske razine: kaleži, pokaznice, čestičnjaci, itd. Malo je predmeta visoke umjetničke vrijednosti. U ovom radu razmotrit ćemo neke najkvalitetnije primjere mletačkog zlatarstva na dubrovačkom području s najznačajnijom koncentracijom u Moćniku dubrovačke prvostolnice, u zbirkama franjevačkog i dominikanskog samostana u Dubrovniku. Kako se ne bi dobila pogrešna slika, potrebno je istaknuti da smo pokušali dati što cjelovitiji broj uvezenih predmeta iz napuljske i rimske skupine, a daljnji terenski rad je i povećao njihov broj, dočim za mletački uvoz dajemo samo reprezentativni uzorak.⁴

Svakako, jedan od najzanimljivijih liturgijskih predmeta iz 15. stoljeća izvan ove skupine nastao je u mletačkim radionicama; radi se o križu - ophodnom raspelu iz franjevačkog samostana Male braće u Dubrovniku. To raspelo (v. 83,5 x š. 35,5 cm), koje je u isto vrijeme i moćnik jer se iznad Kristova korpusa pod kristalnom oplatom nalazi relikvijar s česticom moći drva Sv. Križa, ima usadnik na

1a. Vjerojatno bottega Sexto, dvasdesete godine XV. st., Ophodno raspelo iz franjevačkog samostana Male braće u Dubrovniku / 1b. Bottega Sexto, dvadesete godine XV. st., Ophodno raspelo iz Bergama / 1c. Bernardo i Marcho Sexto, 1421., Ophodno raspelo iz sv. Marka u Mlecima / 1a. Probably Bottega Sexto, 1420s, ceremonial crucifix from the Dubrovnik Franciscan Monastery of Little Brothers / 1b. Bottega Sexto, 1420s, ceremonial crucifix from Bergamo / 1c. Bernardo i Marcho Sexto, 1421, ceremonial crucifix from Saint Mark's in Venice

kojem je nodus izveden u obliku kasnogotičkog dvokatnog tempietta. U nišama nodusa smješteni su mali lijevani kipići franjevačkih svetaca, a baza, iz koje izbijaju dvije fijale s kipićima Bogorodice i sv. Ivana, formirana je kao treći kat nodusa. Neobično je da je pogled sv. Ivana uprt bočno; kao da ne korendira s ovom kompozicijom, te sugerira nemoć umjetnika da izradi izbalansirano psihološko djelo. Na aversu koji je izgubio kristalnu oplatu, izuzev središnjeg polja, danas se nalazi nova neogotička oplata iz 19. stoljeća na koju je pričvršćen Kristov korpus. Na sredini reversa, ispod relikvije drva Sv. Križa, maleni je lijevani lik sv. Frana. Nosači traka oblikovani su kao cvjetni pupoljci, a nosač na vrhu je zamijenjen manirističkim s anđeoskom glavicom ispod štakastog križa. I na ovom naoko jednoslojnom raspelu možemo iščitati troslojnost stilova, što sugerira dugu i intezivnu liturgijsku uporabu. Opći dojam ove umjetnine svojim figuralnim karakteristikama naoko ukazuje na povezanost s dubrovačkom radionicom, ali detaljnom analizom svih sastavnica raspela sugerira se mletačka provenijencija. Nažalost, nemamo sačuvane dodatne sastavnice za precizniju atribuciju, kako ćemo vidjeti iz likovne analize koja slijedi. U dosadašnjoj literaturi ovo ophodno raspelo se povezuje s Ivanom iz Bazela (Johannesom de Baxilea, Teutonicusom ili Tedescom).⁵

Među dubrovačkim zlatarima spominje se kako je Ivan Nijemac (Todescho) 1449. godine radio na velikoj srebrnoj pali dubrovačkog dominikanskog samostana.⁶ Godine 1503. zabilježeni su Frano Teutonicus iz Švicarske te Johann (Johannes de Baxilea) iz Basela; on je došao u Dubrovnik 1440. i tu boravio gotovo pola stoljeća.⁷ Ivanu iz Basela pripisan je Kristov lik na srebrnoj pali sv. Tripuna u Kotoru.⁸ Isti majstor pozlatio je i srebrnu palu u dominikanskom samostanu.⁹ Cvito Fisković i Ivo Lentić pripisivali su mu ovo ophodno raspelo - moćnik drva Sv. Križa iz franjevačkog samostana Male braće,¹⁰ ali bez ikakve konkretne arhivske potvrde do arhivske vijesti kako se nadstojnicima tog samostana obvezao izraditi veliko raspelo i činjenice da iz tog vremena nema sačuvanih ophodnih raspela kvalitetnije forme. Napretkom znanosti odustajemo od tih tvrdnji; zbog konzervativnosti plastičnog prikaza Kristova korpusa i tvrdoće oblika to bi raspelo trebalo povezati s krugom oko radionice Bernarda i Marcha Sexta iz Mletaka 1420-ih godina.

Kao najbliži bi uzor tom raspelu valjalo naznačiti ophodno raspelo iz crkve Gospe od Karmena u Bergamu, dok je ono iz prvostolnice u Venzoneu nešto razvijenije. Pritom se nipošto se ne smije tražiti komparacijski materijal u kasnijoj radionici Moro - Leuchter iz 60./70. godina 15.

3. Mletački zlatara F.G., Moćnik spužve i Predragocjene krvi Krstove iz Moćnika dubrovačke prvostolnice (foto: Božo Gjukić) / Venetian goldsmith F.G., Sponge and Precious Blood of Christ Reliquary from the Reliquary of the Dubrovnik Cathedral (photo: Božo Gjukić)

6. Mletački zlatar između 1712. – 1749, Moćnik Nevine betlehemske dječice iz Moćnika dubrovačke prvostolnice (foto: Božo Gjukić) / Venetian goldsmith between 1712 – 1749, Reliquary of the Innocent Bethlehem children from the Reliquary of the Dubrovnik Cathedral (photo: Božo Gjukić)

4. Detalj baze moćnika s žigovima i natpisom (foto: Božo Gjukić) / Reliquary basis detail with hall-marks and an inscription (photo: Božo Gjukić)

2. Mletačko zlatarstvo, 1695. *Piatto da parata* iz Moćnika dubrovačke prvostolnice (foto: Božo Gjukić) / Venetian goldsmithing, 1695, *Piatto da parata*, the Reliquary of the Dubrovnik Cathedral (photo: Božo Gjukić)

7. Mletački zlatar nastao krajem XVII. ili početkom XVIII. st., Moćnik sv. Brigite iz Moćnika dubrovačke prvostolnice (foto: Božo Gjukić) / Venetian goldsmith at the end of the seventeenth or the beginning of the eighteenth century, St. Brigitte's reliquary from the Dubrovnik Cathedral reliquary (photo: Božo Gjukić)

9. Kasnorenesani moćnik Grobne ploče Spasiteljeve iz Moćnika dubrovačke prvostolnice (foto: Božo Gjukić) / Late Renaissance reliquary of Saviour's tombstone from the Dubrovnik Cathedral reliquary (photo: Božo Gjukić)

12. Mletačko zlatarstvo, kraj XVII. st., Vrčići, Moćnik dubrovačke prvostolnice (foto: Božo Gjukić) / Venetian goldsmith industry, end of the seventeenth century, Vrčići, Dubrovnik Cathedral reliquary (photo: Božo Gjukić)

stoljeća koja poznaje već posve renesansnu plastiku u gotičkom okruženju.¹¹ Artikulacija bogatog arhitektonski koncipiranog nodusa s nišama u kojima su svetački likovi djeluje poput potpisa zlatarske obitelji Sexto (Sesto). Bottegi Bernarda i Marcha Sexsta pripadaju glasoviti pastoral i kalež iz riznice sv. Marka u Mlecima na kojima nalazimo istovjetan likovni repertoar. Ta zlatarska obitelj je svojom radionicom dominirala prvom polovicom 15. stoljeća u Mlecima, a njoj pripada i kalež iz župne crkve sv. Marija Assunta u Tesinu.¹² Nodus tog kaleža vrlo je sličan nodusu dubrovačkog ophodnog raspela.

Dubrovačko raspelo bismo trebali vezati uz radionicu Sexto, a plastiku sv. Ivana i Bogorodice možda s radom pomoćnika ili naknadnim dubrovačkim popravkom. Dubrovačko raspelo ne možemo vezati ni uz kasniju radionicu Bartolomea da Bologna u kojoj su radili i Antonio di Giovanni i Francesco di Comino. Ta se radionica proslavila velikim moćnikom Sv. Križa za padovansku prvostolnicu primjenjujući dosljedno dvorsku – internacionalnu gotiku u trenu kada u istom gradu stvara Donatello.¹³

Zbog uniformnosti internacionalnog gotičkog stila naoko nam se čini da nodus moćnika Sv. Križa iz crkve Santa Croce u Padovi nalikuje nodusu dubrovačkog ophodnog raspela – moćnika¹⁴, ali su jedini ispravni poredbeni elementi ipak kovinska plastika. Dakle, bilo bi očekivati da Ivan iz Basela unese nešto »sjevernjačko« u zlatarstvo, ali se na ovom raspelu iz franjevačkoga samostana vidi rad mletačke radionice s retardiranim plastičkim pristupom konzervativnog Kristova prikaza još u tradiciji 14. stoljeća i velikih raspela arhaičnih formi bez bolnoga grča. Nažalost, polazeći od sačuvanih ostataka opusa Ivana iz Basela u Kotoru, dubrovačko je raspelo još jedna potvrda o gubitku dragocjenih izrađevina povezanih s imenom nekog zlatara. Komparacije za naše ophodno raspelo/moćnik mogli bismo potražiti i u raspelu iz mletačke crkve Santa Maria della Salute, te u raspelima iz Scuola di San Teodoro i San Giovanni Evangelista.¹⁵ Odlike mletačkog zlatarstva renesansnog razdoblja su upravo iznimna retardiranost i konzervativizam u odnosu na toskanska nova strujanja, što će biti prevladano tek u 16. stoljeću. Mletačka specifičnost, koja je i u našem primjeru došla do izražaja, je upravo nazočnost kristalnog stakla, proizvoda rezača kristala i dragog kamenja.

U franjevačkom samostanu Male braće iz 17. i 18. stoljeća čuva se cijeli niz srebrnih liturgijskih predmeta. U samostanskoj crkvi cijeli niz srebrnih visećih svjetiljki pripada standardnom ansamblu tog vremena (17. i 18. Stoljeća). Svi oltari bili su opremljeni kompletima kanonskih ploča, od kojih je sačuvan komplet s oltara Bezgrešnog začeća bl. dj. Marije. Kanonske table izvedene su tehnikom iskucavanja srebrnog lima na drvenoj podlozi s nožicama u obliku voluta sa školjkastim motivom. U donjoj zoni nalazi se utisnuta barokna kartuša, a bočne strane izvedene su od vitica, voluta i reljefnih prikaza anđelčića, dok se u gornjoj zoni nalazi

10. Mletački zlatar, 1764, Moćnik dubrovačkog nadbiskupa Arkandela Lupisa iz Moćnika dubrovačke prvostolnice (foto: Božo Gjukić) / Venetian goldsmith, 1764, Reliquary the Dubrovnik Archbishop Arkandelo Lupis from the Dubrovnik Cathedral reliquary (photo: Božo Gjukić)

11. Detalj baze moćnika s žigovima i natpisom (foto: Božo Gjukić) / Reliquary basis detail with hall-marks and an inscription (photo: Božo Gjukić)

iskucani reljef Bezgrešne. Iz 18. stoljeća potječe standardno ophodno raspelo, istog tipa kao i u dominikanskom samostanu. Na franjevačkom raspelu nalaze se reljefi tipičnih franjevačkih svetaca: sv. Frana, sv. Antuna i sv. Klare.

U istoj zbirci se čuva i jedno zanimljivo manirističko ophodno raspelo, kvalitetno (104,4 x 61,1 x 2,6 cm) izvedeno od srebrnoga iskucanog lima s lijevanim i cizeliranim figuralnim likovima.¹⁶ Šezdesetih godina prošlog stoljeća bila su objavljena dva ophodna križa iz dalmatinskih crkava u talijanskom časopisu »Arte Veneta« - jedno iz župne crkve sv. Nikole u Perastu koje je pripadalo nadbiskupu Andriji Zmajeviću i drugo iz župne crkve sv. Lovre u Vrboskoj na otoku Hvaru. Grgo Gamulin oba je ophodna raspela pripisao Tizianu Aspettiju na osnovi likovne paralele sa sitnom brončanom plastikom iz talijanskih i ruskih zbirki.¹⁷ Na osnovi novih spoznaja u talijanskoj literaturi danas se oba ophodna raspela povezuju uz ime Tiziana Aspettija jr. (1559.-oko 1606.) i upućuju na veze s toskanskim manirizmom.¹⁸ Tiziano Aspetti, talijanski renesansni kipar (Padova, oko 1565.-Mleci, 1607.), uz Alessandra Vittorija jedan je od najvažnijih kipara mletačke kasne renesanse i manirizma.¹⁹ Talijanski povjesničar umjetnosti Paolo Goi povezuje ophodna raspela iz župne crkve u Fratta di Canevi i Morteglianu s dva dalmatinska primjera. Struktura i modelacija likova na raspelima, invencija kombiniranja pokreta, ekspresivnost iz Valle di Cadore, Presceglijje, nedaleko od Brescije, Gradeža (Grada) i Milja (Muggie)

potvrđuju visoku umjetničku razinu ovog umjetničkog obrta.²⁰ U nedavnoj objavi peraško je raspelo, kao i dubrovačko, pripisano nepoznatom mletačkom zlataru i kiparu s kraja 16. stoljeća.²¹ Unutar kolekcije dubrovačkog dominikanskog samostana, izuzev jednog većeg srebrnog ex vota s prikazom Gospe te kvalitetnog kaleža iz 17. stoljeća, u kolekciji se ne nalaze umjetnine koje bi prelazile mletački zanatski standard.

U župnom uredu uz ovu matrikulu čuva se i srebrna gotička kadionica (v. 40 cm x 26. cm) iz 15. stoljeća.²² Kadionica ima šesterostranu bazu, koja je raščlanjena sa šest nizova rakovica koje vode ka donjem dijelu posude, uz čiji rub je »na proboj« izveden fitomorfnim motiv. Rubovi kadionice ukrašeni su zoomorfnim curcima/gargoyles, a iznad se nalazi šestestrani poklopac izveden u obliku kaštilca/tempietta bogate gotičke arhitekture, razvedene kontraforima koji imaju prolaze i zabatima /gabletima, a unutar pojedinačnih polja se nalazi bogato razvedena monofora u maniri sjevernjačke gotike razvojnog stupnja 15. stoljeća. Gornji dio poklopca kadionice – u formi strijelnika – iznimno je bogato razveden i ukrašen curcima i rakovicama koje vode ka složenom fitomorfnom akroteriju. Srebrna kadionica iz župnog ureda u Mokošici najkvalitetnija je srebrna kadionica uopće sačuvana na području Dubrovačke biskupije i srednovjekovnog Kraljevstva Bosne, kao i na području srednovjekovne Hrvatske.²³ Usprkos svim oštećenjima i lošem održavanju ovaj jedinstveni spomenik

srednovjekovnog zlatarstva nema uopće paralelnog primjera u svojoj kategoriji s kojim bismo ga mogli usporediti u hrvatskim zemljama.

Vrlo bliski primjeri po načinu oblikovanja monofora, morfologije kaštilca, načina oblikovanja akroterija i oblika fijala i rakovica su moćnik sv. Marte – djelo Giovannia Leona iz Kölna iz 1472. i dva svijećnjaka – zaklada dužda Cristofora Mora (1462.-1471.) koji potječu, poput moćnika sv. Izidora, iz mletačke crkve sv. Marka te pokaznica iz Kopra, veliko srebrno raspelo iz mletačke L'Accademie, nastalo u radionici Moro – Leuchter 1460./70.-ih godina.²⁴ Ova kadionica odaje utjecaj donjonjemačkih zemalja na mletačko zlatarstvo druge polovice 15. stoljeća, koji se u Mlecima nazivao gusto tedesco. U posljednje vrijeme Gabriella Delfini Filippi, talijanska povjesničarka umjetnosti, objavila je moćnik/pokaznicu sv. Liberana iz prvostolnice u Castelfrancu koji je nažalost pretpio mnoge kasnije popravke, ali je očigledno nastao u istoj radionici kao i mokošička kadionica.²⁵ Tu umjetninu pripisala je mletačkom zlataru iz druge polovice 15. stoljeća zbog bliskosti skupini moćnika iz bazilike sv. Antuna u Padovi (moćnici sv. Jude Tadeja i sv. Carissime), a na osnovu morfologije gotičkih monofora i kaštilca povezala je ovaj moćnik s dva ranije spomenuta svijećnjaka dužda Cristofora Mora (1462.-1471.) iz riznice sv. Marka u Mlecima.²⁶ Nažalost, talijanska povjesničarka umjetnosti nije konzultirala rad Ericha Steingrābera²⁷ koji je lucidno već znatno ranije jasno prepoznao sjevernjački utjecaj na mletačko zlatarstvo, a tragom njemačkog povjesničara umjetnosti možemo sa sigurnošću razabrati posebnost ove skupine umjetnina. Zasada je mokošička kadionica najistočnija umjetnina nastala iz ove radionice i likovnog kruga. Likovne paralele moćnika/pokaznice iz Castelfranca su očite s kadionicom iz Mokošice, i to ponajviše u obliku nodusa oblikovanog u formi kaštilca. Mogli bi se nabrojiti još poneki primjeri iz Italije.

U hrvatskim riznicama jedino pastoral zagrebačkog biskupa Luke Baratina (1500.-1510.) s početka 16. stoljeća, nastao u mletačkim radionicama u duhu kasne gotike, možemo povezati s kadionicom iz Mokošice. Kaštilac pastoral biskupa Luke Baratina²⁸ kao da je nastao u istoj radionici, što zaključujemo na osnovu morfologije arhitekture kaštilca, oblika monofora i cjelokupnog ansambla koji nije ispunjen figuralnim ukrasima. Raniji pastoral biskupa Osvalda Thuza (1466.-1499.)²⁹ s kraja 15. stoljeća iz iste riznice zagrebačke prvostolnice izradio je nepoznati majstor i morfološki se ne može vezati uz ovaj krug. Nažalost, razdoblje druge polovice 15. stoljeća je vrijeme turskih provala i pustošenja, kada su brojne riznice uništene, a mi uskraćeni za brojne umjetnine.

Svakako, ova je kadionica usamljena u Dubrovniku, ali bi drugi sačuvani primjeri nastali u stilu internacionalne gotike u Dubrovniku mogli zasad potvrđivati tezu o domaćem postanju, no bliskost s radionicom Moro-Leuchter je

13. Mletačka radionica «Orso», kraj XVI. ili početak XVII. st., Pokaznica iz Moćnika dubrovačke prvostolnice (foto: Božo Gjukić) / Venetian workshop «Orso», end of the sixteenth or the beginning of the seventeenth century, Monstrance from the Reliquary of the Dubrovnik Cathedral (photo: Božo Gjukić)

14. Detalj baze s zlatarskim žigovima (foto: Božo Gjukić) / Basis detail with hall-marks (photo: Božo Gjukić)

17. Detalj srebrnog okova sa zlatarskim žigovima (foto: Božo Gjukić) / Silver iron detail with hall-marks (photo: Božo Gjukić)

prevelika. No svakako ima posebno mjesto u poznavanju korpusa dubrovačkog i općeg hrvatskog zlatarstva u stilu kasne gotike 15. stoljeća.

Moćnik dubrovačke prvostolnice

U dubrovačkoj prvostolnici čuva se više vrijednih primjera mletačkog zlatarstva. Srebrni pladanj za nošenje moćnika glave sv. Vlaha (piatto da parata) lijep je primjer mletačkog zlatarstva iz zadnje četvrtine 17. stoljeća. Nabavljen je 28. kolovoza 1695. za 99 dukata u Mlecima.³⁰ Ovalni je namjenski pladanj s dva hvatišta s udubinama za prste. Šest buc mastih putta pomalja se iz uzbibanih listova akantusa izvedenih u tehnici iskucavanja, a fini motiv akantusova prepleta izveden je tehnikom graviranja i punciranja na dnu pladnja. Pladanj je providen mletačkim državnim žigom (Leone in Moleca), žigom kontrole državne kovnice (A kula C) – providnika Angela Castellija i žigom radionice (A jabuka P) – žigom mletačkog zlatara Antonija Pome (1678.-1718.)³¹, koji je više puta obnašao časti providnika u državnoj kovnici (Sarzador de Respecto i Sarzador Ordinario) i koji je imao za pomoćnike Zuan-na Desiderija i Francesca Vespasianija.³² Arhivski datirani dubrovački pladanj omogućio je tako da datiramo i žigove mletačke radionice povezujući je s konkretnim imenima. Taj reprezentativni pladanj spada u skupinu pladnja posebne namjene, koji su imali ukrasnu funkciju. U Dubrovniku danas nije sačuvan ni jedan drugi pladanj od srebra slične namjene, s izuzetkom jednostavnog srebrnog pladnja s podneskom s grbom Martellinija iz franjevačkog samostana Male braće ili posrebreneog pladnja nadbiskupa Rajmunda Gallanija (Jelića) iz dominikanskog samostana u Dubrovniku.

Među moćnicima dubrovačke prvostolnice čuva se pod rednim brojem VIII. (v. 37,7 x š. baze 13,8 cm) moćnik spužve s presvetom krvi Gospodina našega Isusa Krista. Kasnorenesanski moćnik u obliku pokaznice sa staklenim valjkom ima okruglu bazu urešenu girlandama između kojih su anđeoske glavice. Stupnjevani nodus vodi ka okrugloj bazi staklenog valjka. Gornji dio moćnika je podržan dvama nosačima u obliku dvije lisnate vitice. Njegov poklopac ponavlja isti likovni ansambl baze, a to je gusti splet girlandi i anđeoskih glavica. Moćnik je providen državnim žigom Mletačke Republike, žigom providnika kovnice (S preko slova T), koji se koristio 1597. godine i žigom majstora FG.³³ Žigovi i izgled moćnika u potpunosti korepondiraju te bi taj kvalitetni moćnik trebalo pribrojiti u skupinu višeg mletačkog zlatarskog standarda, zavidne tehničke razine, ali ništa više od toga.

U Moćniku se čuva i kvalitetni barokni pastoral s dugom srebrnom cijevi i pet međuprstenova. Površina dugog usadnika prekrivena je iskucanim fitomorfnim ornamentom. Nodus je kruškolik s tri anđeoske glavice i voćnim girlandama. Iznad se nalazi savinuti štap s lisnatim izboji-

15. Mletački zlatar između 1712. – 1736, Prednji dio srebrnog okova evanđelja s središnjim prikazom Stigmatizacije sv. Frana iz katedralnog župnog ureda u Dubrovniku (foto: Božo Gjukić) / Venetian goldsmith between 1712 and 1736, Frontal part of the silver iron with the central depiction of St. Frano's stigmatization from the cathedral parish office in Dubrovnik (photo: Božo Gjukić)

16. Mletački zlatar između 1712. – 1736, Prednji dio srebrnog okova evanđelja s središnjim prikazom sv. Klare iz katedralnog župnog ureda u Dubrovniku (foto: Božo Gjukić) / Venetian goldsmith between 1712 and 1736, Frontal part of the silver iron of the Gospel with the central depiction of St. Clare from the cathedral parish office in Dubrovnik (photo: Božo Gjukić)

ma, a u središtu zavojnice je apokaliptični jaganjac s križem. Pastoral je providen državnim žigom Mletačke Republike, žigom providnika kovnice (Z kula C) Zuanne Cottinija u upotrebi od 1712. do 1736. te majstorskim žigom DA, koji se susreće u istom razdoblju.³⁴

U lijevom kutu Moćnika nalazi se pod rednim brojem CVIII. škrinjica sv. Mladenaca/Nevine betlehemske dječice, kvalitetan barokni moćnik u obliku ostakljenog sarkofaga na četiri kvadratične noge. Sa sve četiri strane ima ostakljene stijenke, uokvirene baroknim volutama i anđeoskim likovima. Poklopac je u obliku krnje piramide s volutama na uglovima. Na vrhu moćnika smještena je skupina od tri figure srebrnih anđelčića. Jedan nosi palmu, a dva vijence mučeništva. Kvalitetan je to barokni rad, nosi državni žig Mletačke Republike i žig providnika Kovnice (Z ptica P) Zuanne Premude (1712.-1749.). U škrinjici se čuva papirić s natpisom: »Mnogo poštovan O. Vice Kelez malobraćanin Apostolski Poslanik u Palestini, na povratku iz sv. Zemlje darovao je Spomen Ex Crypti SS. Innocentis darovao Moćniku svoje stolne crkve i činio da se postavi u srebrni moćnik Moći Svetijeh Mladjenaca kao u najpristojnijem i najpodobnijem mjestu. Mato Vodopić Dubrovački Biskup«. Darovatelj moćnika bio je fra Vice Kelez (Mlini, 1834.-Napulj, 1895.).³⁵

U Moćniku dubrovačke prvostolnice čuva se i škrinjica moćnik (v. 33 x š. 34 x 50 cm – kompozicija na vrhu moćnika je visoka 23 cm) ruke sv. Brigite pod rednim brojem XXXVI. Radi se o baroknom moćniku - škrinjici čije srebrne stijenke, izvedene u tehnici iskucavanja, tvore četiri anđeoska lika raskriljenih krila nad volutama, međusobno povezanim cvjetnim girlandama. Unutar ostakljena moćnika na dva srebrna podneska učvršćena je svetičina muficirana šaka. Poklopac moćnika tvori četvrtastu bazu s punom figurom profinjene psihologije klečeće svetice na klecalu u stavu kontemplacije s Raspetim u rukama. Sveta Brigita je odjevena u razigrani plašt, fino modeliran, barokne egzaltiranosti. Prikaz je nabijen dramatičnošću i jedan je od ljepših primjera sitne barokne kovinske skulpture u Dubrovniku svog vremena. Taj kvalitetni rad mletačkih radionica nabavljen je u poslijepotresnoj obnovi dubrovačke prvostolnice, što znamo jer se uz mletački državni žig nalazi i žig providnika kovnice (Z kula C), koji se rabi krajem 17. i početkom 18. stoljeća.³⁶ Ovaj moćnik je zabilježen u ediciji *Die Österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild* iz 1892. godine.

U Moćniku se čuva još nekoliko većinom baroknih moćnika nastalih u mletačkim radionicama, kao što je moćnik spužve Gospodinove (inv. broj XIV.) iz druge polovice 18. stoljeća, ali svi su oni bez znatnije umjetničke vrijednosti i spadaju u uobičajenu mletačku zlatarsku produkciju svog vremena. U prvostolnom Moćniku čuva se pod rednim brojem III. moćnik s komadićem grobne ploče Spasiteljeve. Kasnorenesansni moćnik (v. 17 x š. 32 cm) izra-

đen je u obliku ostakljenog prizmatičnog kovčega koji nose četiri lavlje nožice, a volute s ovulusima pridržavaju okvir s astragalima. Iznad se nalazi srebrna ploča s Kristovim likom u ležećem položaju predočujući Kristov grob. Mrtvi Kristov lik opružen je na plahti izvedenoj u tehnici cizeliranja, a pod glavom su dvije podglavače urešene sitnim fitomorfim ukrasom. Kovčežić nije providen zlatarskim žigom. Na osnovu podosta škrtih komparativnih primjera ovu zanimljivu umjetninu povezujemo s mletačkim kulturnim krugom s kraja 16. stoljeća, ipak se odlučujući za nižu dataciju od ranije nakon detaljnijeg analiziranja likovnog repertoara.³⁷

U dubrovačkoj prvostolnici čuva se i moćnik (v. 31,5 x š. 12,1 x š. b. 12,64 cm) - dar nadbiskupa Arkandela Lupisa iz 1764. godine. Sa unutrašnje strane kružne baze nalazi se ugravirani natpis koji glasi: «FR. ARCHANGELUS. DE. LUPIS. ORD. PRAED. ARCHEPUS. RAGUS. MDCC-LXIV.» i utisnuti žig providnika kovnice (B peterolist G) u kartuši, koji se datira u 18. stoljeće.³⁸ Baza i nodus moćnika izrađeni su poput standardnog kaleža, dok je ostakljena theca ukrašena filigranskim florealnim ornamentom.

Među zanimljivijim primjerima je komplet srebrnih ampulica iz prvostolne riznice (v. 11 x š. 6 cm.). Radi se o ampulama koje imaju okruglo svedenu bazu s motivom akantusova lišća, a tijelo im je izrađeno od prozirnog stakla sa srebrnim okovom koji nose poprsja puttina s akantusovim listovima. Elegantna ručica ampulica s lisnatim motivom ima biserni ukras. Te su ampulice vrlo bliske onima iz franjevačkog samostana Male braće, koje potječu s kraja 17. stoljeća.³⁹

Iz bivšeg samostana sv. Klare očito potječe pokaznica koja se danas čuva u prvostolnoj kolekciji. Pokaznica (v. 52,5 x š. 16,6 cm) ima stupnjevanu osmerostarnu bazu s kerubinskim glavicama i voćnim girlandama providenu državnim žigom Mletačke Republike i žigom radionice »Orso« starijeg tipa, u uporabi (1561.-1622.), bez majstorskog žiga.⁴⁰ Nodus pokaznice u obliku elegantne amforice vodi ka drugom međučlanu s dvije fijale učvršćene na donji dio pokaznice prekrivene bogatim ansamblom anđeoskih glavica i voćnih girlandi. Unutar staklenog tuljca smještena je lunula koju pridržavaju dva pokleka anđeoska lika. Bočno su na kvadratičnim konzolama u stiliziranim nišama smješteni likovi sv. Frana i sv. Klare s prepoznatljivim ikonografskim atributom – pokaznicom.⁴¹ Iznad staklenog tuljca diže se poklopac pokaznice u obliku dvokatne kupole nad kojom je figura uskrslog Krista. Dubrovačka pokaznica, bogato pozlaćena, iznimno je kvalitetan primjerak ovog razvojnog tipa pokaznice. Svakako joj je na određen način blizak moćnik Predragocjene krvi Kristove, čašćen u bazilici Santa Maria Gloriosa dei Frari u Mlecima. Taj mletački moćnik djelo je zlatara Evandeliste iz Zadra (1485.) i Girolama Manare (1681.). Na njemu su zanimljive figure sv. Franje i sv. Antuna Padovanskog.⁴² Mletački zlatar, koji

18. Mletački zlatar iz prve polovice XVIII. st., Srebrni reljef Uzašašća Gospina iz dubrovačke prvostolnice (foto: Božo Gjukić) / enetian goldsmith from the first half of the eighteenth century, Silver Relief of Mary's Assumption from the Dubrovnik Cathedral (photo: Božo Gjukić)

Desno / Right

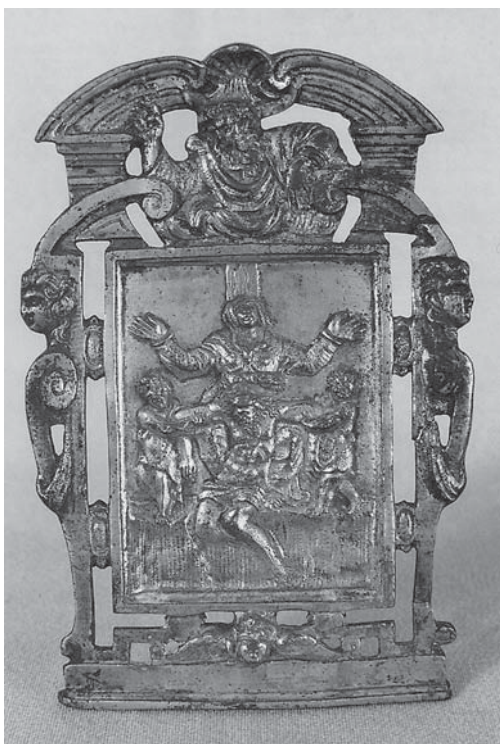
19. Mletački majstor, Srebrni kalež iz župnog ureda u Ponikava na poluotoku Pelješcu (foto: Božo Gjukić) / Venetian master, a silver chalice from the parish office in Ponikve on the island of Pelješac (photo: Božo Gjukić)

20. Detalj nodusa baroknog kaleža iz Ponikava (foto Neven Fazinić) / Baroque chalice nodus detail from Ponikve (photo: Neven Fazinić)

je početkom 17. stoljeća izradio dubrovačku pokaznicu ambrozijanskog tipa, kakav je izvorno bio i moćnik Krvi Kristove iz sv. Matije u Dobroti, imao je, po svemu sudeći, mletački moćnik iz crkve Dei Frari.⁴³

Vjerojatno iz istog samostana sv. Klare potječe i srebrni okov Evanđelja (v. 38,9 x š. 27,5 cm), sada pohranjen u katedralnom župnom uredu. Na prednjoj strani u sredini nalazi se prikaz stigmatizacije sv. Franje Asiškog (v. 12,6 x š. 9,45 cm), a u medaljonima prikazi zapadnih crkvenih naučitelja: sv. Jeronima, sv. Augustina, sv. Grgura i sv. Ambrozija. Okov misala je providen državnim žigom

21. Nepoznati mletački zlatar uz druge polovice XVI. st., Pax iz župne zbirke na na Lopudu nastao po likovnom predlošku Michelangelove Piettà Collone (foto: Božo Gjukić) / Unidentified Venetian goldsmith from the second half of the sixteenth century, Pax from the parish collection on Lopud based on Michelangelo's Pietà Collona (photo: Božo Gjukić)

22. Nepoznati mletački zlatar s kraja ili početka XVI. st. iz župne zbirke na na Lopudu s prikazom mrtvog Krista. (foto: Božo Gjukić) / Unidentified Venetian goldsmith from the end or the beginning of the sixteenth century, from the parish collection on Lopud with the depiction of the dead Christ (photo: Božo Gjukić)

Mletačke Republike, žigom providnika kovnice (Z kula C) Zuanne Cottinija, u upotrebi od 1712. do 1736. godine⁴⁴ Na stražnjoj strani iznimno kvalitetno je iskucan središnji reljef sv. Klare i četiri medaljona s reljefima evanđelista. Hrbat (š. 6,1 cm) je ukrašen raskošnim prepletom akantusova lišća, upotpunjavajući zavidnu kakvoću okova misala.

No, vratimo se u dubrovačku prvostolnicu, gdje se nasuprot oltaru sv. Križa nalazi oltar Gospe od Porata, koji je 1783. dao podići dubrovački benediktinac i nadbiskup Grgur Lazzari. Na oltaru je preslikana tijekom 15. stoljeća gotička slika Bogorodice s Kristom koja drži češljugara (14. stoljeće). Ta slika je 1659. bila uvrštena u Marijanski atlas Gurielma Gumpfenberga.⁴⁵ Poslije preseljenja Gospine slike u crkvu sv. Vlaha ona je dobila novu srebrnu košuljicu (v. 107 x 80 cm), koja se ističe unutar te kategorije svojom kakvoćom na cijelom teritoriju Dubrovačke Republike. Od sličnih košuljica baroknog vremena treba istaknuti košuljicu Gospe od Karmena iz Karmena iznad Orebića, Gospe iz župne crkve u Kuni, Gospe od Karmena iz istoimene crkve u Dubrovniku, Gospe od Sigurate u Dubrovniku, kao i cijeli niz drugih srebrnih košuljica s Gospinim slika diljem dubrovačkog kraja, ali znatno niže likovne vrsnoće, nastalih u mletačkim radionicama. Dubrovački okov prikazuje Gospu koja jednom rukom drži Sina, a drugom Sferu. Iznad

njezine glave su dva krupna anđela koja joj iznad glave pridržavaju krunu. Na Gospinu ramenu je sedmerokraka zvijezda. Tehnikom iskucavanja, finog cizeliranja i djelomične pozlate postignut je iznimno dinamičan svjetlosni efekt na gotovo ravnoj površini. Srebrni okvir tvori uska traka s iskucanim fitomorfnim ornamentom. Okov ikone Gospe od Porata providen je mletačkim državnim žigom i žigom providnika kovnice (Z kula C), kao i majstorskim žigom (DA).⁴⁶ Među fenomen »košuljica - camiza«, koje su prekrivale kultne Gospine prikaze, spada i ona ranije spomenuta romaničke Gospe od Karmena iz istoimene crkve. Ona tijekom 17. stoljeća dobiva i srebrni okov na kojemu nema utisnutih zlatarskih žigova, pa se može pripisati nepoznatom mletačkom zlataru. Najkvalitetniji detalj srebrnog i pozlaćenog okova skromnih likovnih dosega je lijevana Kristova ruka korektne anatomije. Općenito, srebrni okovi Gospinih likova tradicija su štovanja i ukrašavanja Istočne crkve, omiljena duž hrvatske obale, pak tako i u baroknom Dubrovniku.⁴⁷ Dva ukrasna anđela sa zavjetnim krunama spadaju u standardni repertoar ukrasa kulturnih Gospinih likova. Pozadina reljefa prekrivena je srebrnim ex votima, najvećim dijelom iz 18. stoljeća, darovima vjernika za uslišene molitve, a djelo su domaćih dubrovačkih zlatara i iskovani po šablonskim predlošcima.⁴⁸ Okovi Gospe od

Sigurate, Gospe od Danača i Gospe od Milosrđa djela su domaćih dubrovačkih zlatara.

Krajem 17. i početkom 18. stoljeća u Dubrovniku djeluje zlatar mletačkog podrijetla Francesco Ferro; u arhivskim izvorima prvi put se spominje 1678. godine. Godine 1684. radi moćnik noge sv. Vlaha, 1712. popravlja moćnik ruke sv. Vlaha i nešto ranije (1694. godine) restaurira oštećeni moćnik glave sv. Vlaha u tradiciji mletačkog filigrana.⁴⁹ Nikako ne možemo shvatiti zašto je Dubrovačka Republika uopće dala popraviti i izraditi najvažnije državne moćnike i simbole opstojnosti jednom zlataru skromnih zlatarskih dosega, pravom provincijalnom mletačkom zlataru, koji je istina vladao tehnikom emajla, ali se ne bi moglo reći da je cjelokupni njegov rad prelazio granice zanata.⁵⁰ Grad Kotor je nasuprot Dubrovniku 1662. naručio novu zlatnu kalotu «Slavne glave» sv. Tripuna kod najvećeg onodobnog mletačkog zlatara Beneta Rizzija (oko 1618.-1695.), mletačkog plemića i zlatara, vlasnika više zlatarnica i aktivnog u radionicama «Al San Zulian», «San Giosué», «San Giosafat», «San Zuanne Battista» i «Al Naranzer».⁵¹ Ovaj nesrazmjer u ukusu i prestižu govori da je u Dubrovniku očito došlo do kulturne krize koju je tijekom sljedećih desetljeća prevladala dubrovačka diplomatska služba i pojedinci upućeni u onodobna kulturna gibanja u inozemstvu, preko kojih su tezorijeri nabavljali liturgijsko srebro za dubrovačku prvostolnicu i crkve na državnoj skrbi.⁵²

Na zidu ispred ulaza u Moćnik nalazi se srebrni reljef Gospina uznesenja (75 x 34,5 cm), gdje je prikazano kako Gospu uzdignute ruke tri anđelka nose na oblačićima. Srebrni reljef, izveden u tehnici iskucavanja i cizeliranja, djelomično je pozlaćen i providen žigom Zuanne Premude, providnika kovnice (Z ptica C), koji se upotrebljavao od 1712. do 1749. godine.⁵³ Ikonografski prikaz uzašašća mogao je nastati po grafičkom listu Carla Maratte. Finom plastičnoću, igrom svjetla i sjene, a nadasve kromatskim efektom pozlate i srebrne površine postignuta je monumentalnost. Slobodno možemo reći da je taj srebrni reljef jedan od najkvalitetnijih primjera mletačkog baroknog zlatarstva u Dubrovniku 18. stoljeća. U katedrali se nalazi komplet kanonskih ploča sa žigom (B ljljan C), koji je bio u uporabi od 1768.-1777., te drugi sa žigom (G.), koji je bio u upotrebi oko 1780. godine.⁵⁴ Datiran je godinom 1796., što iznova potvrđuje činjenicu da mletačka dionica talijanskog zlatarstva tek čeka valjanu reviziju. U okviru mletačkih standardnih srebrnih liturgijskih predmeta imamo i arhivsku vijest da su Tezorijeri Gospe Velike 24. IV. 1779. zaprimili od pelješkog brodovlasnika Roka Bonfiola, nastanjenog u Mlecima, jednu srebrnu viseću svjetiljku za oltar sv. Ivana Nepomuka, upravo za onaj oltar koji ima oltarne svijećnjake nastale u rimskim zlatarskim radionicama.⁵⁵

Sv. Vlaha

U crkvi sv. Vlaha uz kvalitetne primjerke rimskog i napuljskog zlatarstva čuvaju se kompleti srebrnih visećih svjetiljki i kadionica s tamjankom, nastali u mletačkim radionicama 18. stoljeća. Uz glavni oltar altariste Marina Gropellija dvije su viseće srebrne svjetiljke (v. 135 x v. donjeg dijela 58 cm). Na truhu jedne nalaze se medaljon s monogramom, medaljon sa sveticom u ekstazi i anđeo koji nosi Isusov monogram (sv. Klara) te medaljon s prikazom biskupa koji u ruci drži srce u ognju (sv. Ignacije Antiohijski). Druga svjetiljka ima u jednom medaljonu prikaz rođenja, a u ostalim samo monogram. Kandila su providena žigom kovnice (Z kula C) i majstorskim žigom GV.⁵⁶ Zanimljiva kadionica s bogatim baroknim repertoarom ukrasa od rocaillesa, akantusovih vitica i s kvalitetnim figuralnim prikazima anđela (v. 38,5 x 16,8 x š. b. 12,7 cm) providena je majstorskim žigom (P.) i žigom providnika kovnice (Z majmun V).⁵⁷ Srebrna tamjanka stupnjevane baze, ukrašena fitomorfnim ansamblom ukrasa i vrlo izudarana, ima tri medaljona. U jednome je grb Dubrovačke Republike, u drugom sv. Vlaha i godina 1721. a u trećem prikaz Gospe s Isusom. U tamjanci se nalazi žličica (13 x 2,9 cm), s utisnutim žigom providnika kovnice (lav. sv. Marka i MP u donjoj zoni).⁵⁸ Crkva sv. Vlaha, kao i ostale važnije dubrovačke crkve poput franjevačke, dominikanske i isusovačke, imaju znatan broj mletačkih srebrnih liturgijskih predmeta, ali rijetko koji od njih odskače od uobičajenih dosega mletačkog standarda.

Stonska biskupija

S teritorija bivše Stonske biskupije, sufragana Dubrovačke nadbiskupije, među mletačkim uvozom se ističe izvredni barokni kalež koji se danas čuva u župnom uredu u Ponikvama.⁵⁹ Bogati srebrni kalež, složene baze od uzbibanih rocaillesa i kartuša, uzdiže se do kruškolikog nodusa nad kojim dva razigrana lijevana anđelka podržavaju košaricu čaške. Anđelčići su lijevani na tragu mletačke sitne kovinske plastike 16. i 17. stoljeća. Taj kalež likovno odudara od uobičajene mletačke produkcije, gdje je puna kovinska plastika anđelčića - putta - uobičajena aplikacija, a nikako nije u funkciji nošenja segmenata kompozicije. Idejno je to rješenje bliže napuljskom zlatarskom krugu. Izuzetna likovna i zanatska kakvoća govore u prilog teze da se radi o radionici uglednog mletačkog zlatara. Kalež je providen državnim žigom Mletačke Republike i žigom providnika kovnice (B ljljan C), koji je bio u upotrebi od 1768. do 1777., bez majstorskog žiga.⁶⁰ Istim žigom kovnice providena je i jedna pokaznica iz crkve sv. Vlaha u Stonu.

U riznici franjevačkog samostana u Podgorju iznad Orebića čuva se više umjetnina od srebra, poput standardnog mletačkog svijećnjaka iz 1729. godine te više srebrnih visećih svijećnjaka.⁶¹ Isto se tako u novoj župnoj crkvi

23. Srebrna kadionica iz crkve sv. Spasa u Mokošici, radionica Moro-Leuchter, 70-e god. 15. st. (foto: Vinicije B. Lupis) / Silver censer from the Church of Holy Salvation in Mokošica, Moro-Leuchter workshop, 1470s (photo: Vinicije B. Lupis)

u Orebiću - Pomoćnici kršćana - desno od ulaza čuva srebrna košuljica Gospe od Karmena (94 x 45 cm) (košuljica se prije nalazila na oltarnoj pali u istoimenoj crkvi iznad Orebića). Kako je već ranije spomenuto, košuljica je providena žigom providnika kovnice Antonija Pome (A jabuka P), koji se upotrebljavao od 1672. do 1712. godine.⁶²

Dubrovačka sinagoga

Svakako treba reći nešto o mletačkom zlatarskom importu u dubrovačkoj sinagogi zbog činjenice da su liturgijski predmeti židovske zajednice rijetki na ovoj strani Jadrana. Dubrovačka sefardska zajednica bila je, uz rimokatoličku, jedina vjerska zajednica na dubrovačkom državnom teritoriju koja je imala svoju bogomolju. Danas se čuva u stalnoj muzejskoj postavi srebrni rimonim - ukras štapova na koje je namotana tora, izveden od iskucanog srebra (v. 52,5 x š. 14,5 cm), nastao u Mlecima 18. stoljeća⁶³ i keter tora (kruna za toru) izvedena od iskucanog srebra (v. 22 x š. 22 cm), nastala u mletačkim radionicama u isto vrijeme.⁶⁴ Tas - kovinska ukrasna ploča (v. 14 x š. 23,5 cm), koja je služila kao štit svitaka tore o koji se ovjesi lančićima, izrađena je od iskucanog srebra u obliku krune, ukrašena stiliziranim

fitomorfni ukrasom i ima utisnut žige kovnice (Leone in Molecca NP), koji je bio u upotrebi krajem 18. i početkom 19. stoljeća.⁶⁵

Paxevi

Posebna liturgijska kategorija predmeta, o kojoj je autor rada pisao prije nekoliko godina, su paxevi, iznimno važni za širenje likovnih uzora.⁶⁶ U Župskom muzeju na otoku Lastovu čuva se srebrni pax s državnim mletačkim žigom iz 16. stoljeća, a prikazuje skidanje s križa; replika je to raskošnog srebrnog i pozlaćenog paxa mantovanskog kipara i plaketara Giovana Battiste Briziana. Mantovanski pax, ukrašen dragim kamenjem i biserima, čuva se u kapeli Predragocjene krvi Kristove u prvostolnici i dar je vladarske obitelji Gonzaga. Pojednostavljeni lastovski primjer sveden je na gotovo sam središnji prizor, reducirajući mantovanski predložak na skromnu volutu s medaljonom na bazi. Prikaz križa ipak zadržava sve glavne detalje, no oni nemaju onu mantovansku oštrinu i dorađenost. Isti je slučaj i s lopudskim prikazom.

Drugi primjerak, koji je vjerojatno nastao u mletačkim radionicama, srebrni je pax s otoka Lopuda iz Župne zbirke (trenutno pohranjene u Dubrovniku), nastao po likovnom predlošku Michelangelove Pietà Collone.⁶⁷ Mnogo skromniji pax od lopudskog čuva se u Museo Regionale u Messini i vezuje se za mesinsku radionicu druge polovice 16. stoljeća.⁶⁸

Posebno kvalitetan renesansni pax s kraja 15. i početka 16. stoljeća potječe iz Župne zbirke na Lopudu. Prikazuje mrtvog Krista u sarkofagu s križem na kojem se nalazi štap sa spužvom, kopljem i bičevima - simbolima Kristove muke. Radi se prikazu euharistijskog Krista uklopljenog u renesansnu edikulu s bočnim rogovima obilja i stupnjevanom bazom urešenom astragalima i kimacijom standardne forme. Lopudski pax pripada skupini brojnih paxeva na dubrovačkom području, ponajčešće izvedenih u bronci, olovu ili prerađenih u dubrovačkim radionicama, gdje ovaj ikonografski prikaz postaje likovno kontaminiran i optrećen goticizirajućim elementima. Ikonografija tog paxa se napaja slikarstvom Andrea Mantegna i Giovannija Bellinija, kao nositelja mlađe mletačke generacije slikara, uz sublimirani antikizirajući utjecaj Donatellove radionice. Taj segment importiranog mletačkog zlatarstva i sitne kovinske plastike druge polovice 15. i 16. stoljeća imat će presudan utjecaj na razvoj domaće sitnokovinske plastike tog vremena. I dubrovački će zlatari kreirati te liturgijske predmete na sebi svojstven način, oblikujući upravo ono «dubrovačko» i prepoznatljivo.

BILJEŠKE

- 1 VINICIJE B. LUPIS, *O kasnobizantskim zlatarskim likovnim utjecajima u Dubrovniku*, Starohrvatska prosvjeta (dalje SHP), III, 34, Split, 2007., 356
- 2 VINICIJE B. LUPIS, *O moćnicima u obliku glave iz Moćnika dubrovačke prvostolnice nastalih do kraja XIV. stoljeća* SHP, III, 36, Split, 2009., 351-370
- 3 VINICIJE B. LUPIS, *O srebrnoj pali i srebrnom reljefu sv. Vlaha*, u: »Peristil«, 51, Zagreb, 2008., 119-130
- 4 VINICIJE B. LUPIS, *O napuljskom zlatarstvu u Dubrovniku i okolici*, u: »Radovi Instituta povijesti umjetnosti«, 28, Zagreb, 2004., 162-175; VINICIJE B. LUPIS, *Prilog poznavanju rimskog zlatarstva u Dubrovniku*, u: »Radovi Instituta povijesti umjetnosti«, 30, Zagreb, 2006., 93-106
- 5 CVITO FISKOVIĆ, *Dubrovački zlatari od XIII. do XVII. st.*, SHP, III, 1, Zagreb, 1949., 209; IVO LENTIĆ, *Riznica Male braće u Dubrovniku*, Samostan Male braće u Dubrovniku, Zagreb, 1985., 563-570, sl. 2; IVO LENTIĆ, kataloška jedinica Z/22, *Zlatarstvo*, u: katalog izložbe *Zlatno doba Dubrovnika*, Zagreb, 1987., 372 i sl. 248.
- 6 VID VULETIĆ VUKASOVIĆ, *Imena i prezimena zlatara u Dubrovniku XV.*, u: »Zbornik iz dubrovačke prošlosti Milanu Rešetaru o 70 godišnjici života«, Dubrovnik, 1931., 68
- 7 CVITO FISKOVIĆ, *Dubrovački zlatari od XIII do XVII stoljeća*, SHP, NS III/1, 1949., 209
- 8 MILOŠ MILOŠEVIĆ, *Tragovi prve srebrne pale kotorske katedrale iz XIV. stoljeća*, u: »Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji«, 21 (Fiskovićev zbornik), Split, 1980., 215-241; NIKOLA JAKŠIĆ, kataloška jedinica 54., *Sakralno zlatarstvo Kotora u razvijenom srednjem vijeku*, u: katalog izložbe *Zagovori svetom Tripunu*, povodom 1200. obljetnice prijenosi moći svetoga Tripuna u Kotor, Zagreb, 2009., 151-153
- 9 CVITO FISKOVIĆ (bilj. 7), 200., 202., 209; VINICIJE B. LUPIS, *O srebrnoj pali i srebrnom reljefu sv. Vlaha*, u: »Peristil«, 51, Zagreb, 2008., 119-130
- 10 CVITO FISKOVIĆ (bilj. 7), 209; IVO LENTIĆ (bilj. 5), 372
- 11 ERNEST STEINGRABER, *Studien zur venezianischen goldschmiedekunst des 15. Jahrhunderts*, u: »Mitteilungen des Kunsthistorischen Institutes in Florenz«, III, Firenca, 1962., 147-192
- 12 LAURA DAL PRA, EZIO CHINI, MARINA BOTTERI OTTAVIANI, *Le vie del Gotico. Il Trentino fra Trecento e Quattrocento*, Beni Artistici e Storici del Trentino Quaderni, 8, Trento, 2002., 282-283
- 13 ANNA MARIA SPIAZZI, *Oreficeria sacra in Veneto, secoli VI – XV*, Cittadella, 2004., 120-127
- 14 ANNA MARIA SPIAZZI (bilj. 12), 125.
- 15 GIOVANNI MARIACHER, *Argenti italiani*, Milano, 1965., tabla 4
- 16 VINICIJE B. LUPIS, *Likovni prilog za Tiziana Aspettija ml. u Dubrovniku*, u: »Peristil«, 47, Zagreb, 2004., 25-32
- 17 GRGO GAMULIN, *Tiziano Aspetti Sconosciuto*, Arte Veneta, XXII, Venecija, 1968., 90-97
- 18 PAOLO GOI, *Il Rinascimento*, u: katalog izložbe *Ori e tesori d'Europa*, Milano, 1992., 187, 190
- 19 G. LOREN, *Aspetti*, Tiziano, Enciclopedia Italiana, sv. IV, Istituto Giovanni Treccani, Rim, 1927., 970-971
- 20 P. GOI (bilj. 18), 187
- 21 RADOSLAV TOMIĆ, kataloška jedinica: 64, u: *Umjetnost od XVI. do XX. stoljeća*, u: katalog izložbe *Zagovori svetom Tripunu*, Zagreb, 2009., 229-230
- 22 Zahvaljujem župniku Mokošice don Stipi Kordiću što je autoru rada omogućio istraživanje matrikule Bratovštine sv. Spasa i srebrne kadionice. Mokoški župnik je upozorio da je srebrna kadionica u nedavnoj povijesti bila nestručno očišćena, zbog čega su nastala nova oštećenja.
- 23 Donekle je usporediva kadionica iz Olova u Bosni (15. stoljeće), (vidi: katalog izložbe *Franjevci Bosne i Hercegovine na raskršću kultura i civilizacija*, Zagreb, 1988., 224)
- 24 ERICH STEINGRAEBER, *Studien zur venezianischen goldschmiedekunst des 15. Jahrhunderts*, u: »Mitteilungen des Kunsthistorischen Institutes in Florenz«, sv. III, Firenca, 1962., 147-191
- 25 H. R. HAHNLOSER, *Opere Occidentali dei secoli XII – XIV*, u: *Tesoro di San Marco. Il Tesoro e il Museo*, sv. II, Firenca, 1971., 181-182; GABRIELLA DELFINI FILIPPI, 32. *Reliquiario-ostensorio di san Liberale*, Oreficeria sacra in Veneto, Cittadella, 2004., 113-114
- 26 GABRIELLA DELFINI FILIPPI (bilj. 26), 113 – 114.
- 27 E. STEINGRAEBER (bilj. 26???) 147-191
- 28 IVO LENTIĆ, *Predmeti od metala u riznici zagrebačke katedrale*, u: *Riznica zagrebačke katedrale*, Zagreb, 1983., 178; LELJA DOBRONIĆ, *Renesansa u Zagrebu*, Zagreb, 1994., 66- 67
- 29 IVO LENTIĆ (bilj. 26), 177; LJELA DOBRONIĆ (bilj. 26), 44-45
- 30 NIKO GJIVANOVIĆ, *Reprodukcije, Glava sv. Vlaha*, u: »Dubrovačka mjesečna ilustrovana revija«, 1, Dubrovnik, 1929., 42
- 31 P. PAZZI, o.c., 1998, 122; *Za crkvu Gospe od Karmena u istoimenom selu Karmen u Podgorju – Trstenička kapetanija* nabavljen je srebrni okov za sliku Gospinu (94 x 45 cm)s istovjetnim žigovima. Zanimljivo da je ovaj okov nabavljen za oltarnu palu pripisanu Baldassereu D'Anni, mletačkom slikaru prve polovice 17. stoljeća.
- 32 P. PAZZI, o.c., 1992, 51, 67.
- 33 P. PAZZI, o.c. 1992, 90, 135.
- 34 P. PAZZI, o.c., 1992, 82, 145.
- 35 Dubrovčanin fra Vice Kelez (Mlini, 1834.-Napulj, 1895.) bio je osnivač misije i biskupije Mara` sac i Anitab u Armeniji za Armence katoličkog obreda. Po želji jeruzalemskog latinskog patrijarha preveo je Katekizam s talijanskoga na turski jezik za Armence katoličkog obreda. (Vidi: VINICIJE B. LUPIS, *O armensko-hrvatskim kontaktima*, u: »Društvena istraživanja«, 99./100., Zagreb, 2009., 203-217
- 36 P. PAZZI, o.c., 1992, 145.
- 37 VINICIJE B. LUPIS, *Moćnik dubrovačke prvostolnice*, Zadar, 2003., 171
- 38 P. PAZZI, o.c., 1992, 82, 73.
- 39 I. LENTIĆ, o.c., 1985, 568.
- 40 P. PAZZI, o.c., 1992, 159.
- 41 Pokaznica je ikonografski simbol Paskala Baylonskog, Alfonsa de'Liguorija, sv. Antuna Padovanskog (u čudu s mazgom), Tome Akvinca, Bonaventure da Bagnoregio, Hijacinta, Francesca Romana i još cijelog niza svetaca. (Vidi: Giovanni Boraccesi, *Il Sole Eucaristico, Ostensori d'argento nella Diocesi di Lucera – Troia, Foggia*, 2004., 14)
- 42 PIERO PAZZI, *La Reliquia del Preziosissima Sangue di Cristo che si venera in Venezia nella Basilica di Santa Maria Gloriosa dei Frari*, Perast/Mleci, 2009., 1-102
- 43 VINICIJE B. LUPIS, *Prilog poznavanju pasionske baštine Boke kotorske*, u: katalog izložbe *Pasionska baština*, Zagreb, 2006., 229-241; RADOSLAV TOMIĆ, kataloška jedinica 114, *Moćnik Neprocijenjene Krvi Kristove*, u: katalog izložbe *Zagovori svetom Tripunu*, Zagreb, 2009., 262-263
- 44 P. PAZZI, o.c., 1992, 82, 145.
- 45 GURILIEMO GUMPPENBERG, *Atlas marianus sive de imaginibus dei parae per orbem christianum miraculosis auctore Gilielmo Gumpfenberg e Societate Iesv liber IIII*, Ingolstadii, In Officina Typography ca Ioannis Ostermeyer anno M.DC.LIX., 179.
- 46 P. PAZZI, o.c., 1992, 82, 145.
- 47 ANDRE GRABAR, *Les revêtements des icones byzantines*, Mleci, 1975., 9-12
- 48 O fenomenu zavjeta vidi: VINICIJE B. LUPIS, *Liturgijski predmeti u župi Sv. Jurja na Velom Drveniku*, Zbornik otoka Drvenika, sv. I, Drvenik, 2000., 467-493; DANKA RADIĆ, *Ex voto zavjetni darovi u Trogiru i okolici*, Trogir, 2005., 1-90
- 49 IVO LENTIĆ, *Dubrovački zlatari 1600 – 1900.*, Zagreb, 1984., 63-64

50 Njegovom opusu mogao bi se pripisati i srebrni filigranski močnik sv. Nikole iz istoimene župne crkve u Cavtatu. (Vidi: MATO BOGIŠIĆ, *Crkveno zlato i srebro na području Konavala i Cavtata*, u: Zbornik radova Konavle u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, 2, Dubrovnik, 1999., 104

51 IVO STJEPČEVIĆ, *Katedrala sv. Tripuna u Kotoru*, Split, 1938., 36; P. PAZZI, o.c., 1998, 163-168

52 VINICIJE B. LUPIS, o.c., Split, 2009, 351-370

53 P. PAZZI, o.c., 1992, 150

54 P. PAZZI, o.c., 1992, 93

55 Arhiv Dubrovačke biskupije (dalje ADB), XXIII – 1, 1

56 P. PAZZI, o.c., 1992, 145.

57 P. PAZZI, o.c., 1992, 122, 93.

58 P. PAZZI, o.c., 1992, 82, 171.

59 VINICIJE B. LUPIS, *Sakralna baština Stona*, Ston, 2000., 186-187

60 P. PAZZI, o.c., 1992, 73.

61 CVITO FISKOVIĆ, *Franjevačka crkva i samostan u Orebićima*, u: Spomenica Gospe od Anđela u Orebićima 1470 - 1970, Omiš, 1970., 103-113

62 P. PAZZI, o.c., 1992, 67

63 Katalog izložbe Židovi na tlu Jugoslavije, Zagreb, 1988., kat. 6/69, 59, 234; katalog izložbe Tresurs of Dubrovnik, Yeshiva University Museum, New York, 1994./1995., br. 3

64 Bilj. 63

65 Bilj. 63; P. PAZZI, o.c., 1992, 172.

66 VINICIJE B. LUPIS, *Pax – predočnica*, u: »Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku«, Dubrovnik, XXXIII, Dubrovnik, 1995., 53-65

67 VINICIJE B. LUPIS, *Oltarna pala iz Dominikanskog samostana vlasteoskog roda Pucić i Piettà Collona*, u: »Dubrovnik«, 1, Dubrovnik, 2008., 233-243

68 MARIA PIA PAVONE ALAJAMO, kataloška jedinica 30, Argenti, u: katalog izložbe Splendori di Sicilia, *Arti decorative dal Rinascimento al Barocco*, Milano, 2001., 373 Posaernam, similis eroreicil molo qui dit officii ius eicipsam alit ut laboritio berio molutem exceat.

Ur aceaquiam, sitis none cor sitibus nobisciur aut eum simolores eni-andent arumqui test et quo voluptate et explis es demque corerrovitas volorerum, nimo berum dolest, invenim olecerest, con nullpt atibus dolorest, nonsequis ut estotasinum, tet providest, culloria pratia voluptas abo. Ga. It laturio reperoris ex enet int repel es utecatur?

Olorum qui debit explaut optasperciis inis ilitae verchil ius et et dolupiscid quatur apellantem. Nam adipsum ditio toresti simolor eperchici con cus eturit mi, cor sitiae conet velluptae. Otaspedit eat od quam, alitatur? Quibusam reprempos eum eum accus.

It fugit, nostrum necusci minctorum, cus dolupta temolor uptae. Et quam assita nonectatur, samus nis apis se plectotatur, sit ut etur?

Ximost es aut et vel iumquis id maximil igenduc iisint idendiat aut et doluptatur, nonseque enis sum voluptatibus ut el molupty onsequiaecae volore occus et, ut ea volum vellab is quis sequas dolessus ut dem rem volore, consedi tateni ipitaspera cuptas debita dolupta il exernatur?

Ucia es nem conesci tatio. Quae consecratia nonseque ma est, velluptat moluptate nim que omniandundi cuscips aereri voluptat quaspedit earit volupit dolupta ius eatur rae. Nam, qui qui occupatis est quid et voluptae vellicatium facest evenis enimpel ibusdamet, que vel enihil endus excest evelestium et essequi aspedit, cor aut et et volupit optatur? Debit ditiunt, sinis ipsam, ommolul atecae. Uciensequi asit quo ommodis apitatem quam il ipitas endit omnihil maximet, odis et fugiatet ut rehendaet et ut porerum reritataest, siminist, simaion nem. Et fuga. Harum repe labor sitatur? Borro blaut rehent adis et que pa ius ium, sus eat laborib earcieni sit veniatem. Namnihita idus.

Ebit quam, officii abor alis mod magnient evenis dessita cum quia atis qui doluptatibus magnitium cusaniet quas sitaquo dipsapis natur, id eosam, quam alit esse nonsequia dis quiatorem volores tiberi doluptat ex endaeat orentio moluptyur?

Lorestia int odit pres aut illuptae. Nem simaion poriam qui necuptis dolorit arum volori coriam, erum num enimilliant, totas quis ipsam restinto beat eictia voluptatum vel is nonet hil enimperibus aut ilitia conest, sin et eum es eaquo quis doluptate quos serumquam nonsed quis dolende mporis andam derum quo veris dolum, occus et dolorpor alitiusam et lab invendi dolorestin porias dunt pa anda nonecta quibus ma voluptatum repra volor si senimodisin necum sequatibea dolupta tiusdan dantibus, solor magnatia voluptat ex esequia doluptat volupta spelia voluptiis cone doluptas mil eturistis elestem dentore ptatia ani corpor res sae doloresto blab iliquidem harument escia volorest omnis et re venihit, suntibus quid eation niminciet, voluptur rem quiatio riatur, et quia sunt enihilles rectat eiusam quo consecratemquos aborest, commimolo magnatem que vernate reptat fugia volenimporem fugiam quisquis exerro vitio. Ilibusam ius, tem nostio. Nem. Namus ilitem ipsa volorem. Ut exerovid esequid expliatem fugit quuntionse volest la ist quidio inis elenis de et quatquatem etur moloriae. Nequasit mos et la intur min et occabo. Nam, alictia num quam reperfere riorempor re molupie ndaerferionse popratrium dolum, qui uta pa cus, quam faceat laute voluptu rerchicim atem et quia sitia ipis es eum dolum, tem iliti sanis nobis aperum a cum iduntem quatataate core, aut ut pre asitiamendae ducit quunti tem id que volor re, tempora qui blaborem inulpa aborerferit eum is aceperoreces exceprorum lit deliquatquo bla est, sume et es essequae volesectiam, con ea dolore, officio id ut rectem quam nihiciet in pa dolorionsed magnatem rerero tenimagnatur, es corrupt assequi aut vellaut est eum a consequaero idellit ibuscid unt quam illupicab ipsamus volecat assumt moditem ipsa am rempore nis et ommo dolorporeste autem fugit eatus eaquidunde apicius am, nis maximoluptae corem andantemquis idisto berum, officid quuntissus.

Ibeaquiae. Nam anitiusdam rehenis nihilis eseque nus mo idebis velestius ernati coruptatecus ut rem nos ut autemquuntem natium aut venis volenimus quae simpore, ipsandam quid maionseque volore poris eum eatibeatur, consequae sit ma voluptatusam reptae ipsandis et quas de int aut dia sit, nonseni que et mil et mi, voluptatet quatiis iumquam, si officaturia por as quas et antis il ipsunt latiant eici dolut latecae laboreptatus volore pro dem ipit pa volupta voluptae cum fugiatiant dolecaectas doloris eius quis ma quiam auteceatur susapisquam, comminiveri aut offic torruntorem que volorro magnim fugit eosam, sit et mo conserias archillect etur aut latati ipsa venis abo. El el ipitasp eratem quisquam eliqui derumenis dolupta quo qui ius, eictium harion porerunt voluptate omni beate con pre prepudi tatem. Epedicil ipsae plabore quam quassumque non etur minimus.

Res dolore lab iuntium volorit utatur? Agnamenis aut alit rem dolupta dipsandita volesto repeditem aut as etus ersped quiant alibeariora venim rem voluptatem. Et assumt et liquam restion esequae. Sit ius et quia endione mpore, sunt voluptatur? Rum imodipsus apientum volo es apis repelendem etusantiis aut odicid quia volent, tempel excessetaque officiusam, nonsequos natet eium faccull estorae ctempo accab incium quiaere peritatur maximax imporro dolestius di inciist iumquam conet exceprex doluptae volum quam, officab ilitaquadis simus estiorem inciam ut aspel inciis dipsand iatque ne et pero velic tectore henecaecus ad modigenimet mo omnimiliqui temquidi dit asperferspe et lamusti blabor sit, con nis quam, id ea quodis alicte nullit, consenimin perspelist, sim adistia veles essitiaspel modi optatibus eum dolorep remporro eati qui bearchil idit veniment lam et, illiam sin pro officio. Ipicabo remquis minciasperit vendame corest, sande conse porepel latempo rersper iorese nos apicilit, occusci millupt uribus santiis eum consed quuntemquate nisimus apidem voluptasin conestiat, od maximusam venda abo. Agni occum dolor seditiur, solorae scipici nihiliberum, cullitia dertatibus eum exeriorit, eiciet aut aut ipienduci ium venisci aut perectem soluptur, ne coreptat quaepta temporero corem atempore rerit etur, quidia de dolutatur, consequam repedit volupta eceatem nis ut et apelestrum lab is dollor si te ent, autet est, nimet et endi int mo blam ut restiundias dunt ut aut faccum nossi od ut aut volorit as ulpa natur, untios quis senit ex exeribus andis enestiam, corest, omnimil ipis essent, to bea sitas ex eatur alique voluptia incid ullacepuda nullamentur magnimus, se venistr upieni oditi id mintur?

Soluptusci consed que qui rest, omnis experuptae eos quo consequia volum qui rehenimin eossimp erehenderias sit hicatur, occupis molum aspis ut essequunt presequas solorrum ipsandici blaborpos ut dolorer-

natem aut ad utate niminto rerspe sin nis escidipsam, quaspiciis duscium que volent.

Officid magnihite aut voloreribus excea corunt, cone solorumet eum ut a susam, tenis dolorio nsedis atet, tem quunt, od magnata alicat molla cor aut molloribus commodignim nectiberem explam re ium hilisi repro imollabore excepe cullaccusa quo odigeni stisciunte dolupti busam, eatur aut aut pa veriamus, cor am quo cone pla que dunt.

Musam, torporem et et, est, quae odis restem et ipienimus debit re mationeste non cus minto ilibus ducienit prehent, quam nestion peratem intotat ianturia volorum esequi temporum, te pel moluptatia nonsed quo officabo. Nam, con nest, con parchiti ommolorpos cus explaut et opta qui aliquam, venit quatur? Xim quia quam, verum et inverovitia sed molorporecea quatem sinveliquia voluptis ex ex estrum vero eum fuga. Lor ant dolupta tiuntinctur, sum cus, consecetur aut qui que nus molo con reritas periate mperuptatur sit, sequia corerit facearcimi, con sedi inihill aborem simoditat.

Cab in cupatur? To in reperum adia consed quassita culpari tatemquo idestem fugiatiberis rem sandaer endaecu lparum nonseque peria sollorro eosaeet iusaperum rersped quam derferrum netur?

Tat. Mus, tem res qui solessuntis repratu ribuscipsam ut lab idissitiunt.

Et volorep udamus acea perum earcimp oribus quaspta dent et maximus venturi antiati oditatur, sequam quis aut ea in plis alit mosa consequequos porum dem que veles maximaximo vel modis im et adit eossum, cus mos earios voluptas a dit entio. Luptis etum quae pelesti busant ligendis dolorem harci demolupisit accusdam, to volessum restota tiandeliuae rehendunt et as conet quidenihil ipsaperi reped quam, occae sin conseruptat la iliqui repudae rperro incipsam sunt dolut experorecto vel iumquiae opta sinulluptae nonsequo denda volorum aut verest doloreribus in esequas si nonetur rate im es con parum quation earia id et eniditanti ommod minctat voluptinum labores exces as autem. Roviditas atem conectur, volum aut volorem. To molor aut aut es re, con nihit quo ipsae renis dolupture, endandunt adicia am harum sit aut omnihicimus aut optat hitia nonsendis alitasp electentiam lacia aut quo molorit de lit re sequia vellest iatquiam impersp eleniscia dolorepuda consequae il is atatem nus volorib usamusd aeperferorum lant molor am aditat.

Est, verioreratem voluptiatur? Imus, ut eosseditiunt laut fugia experfere, illoribus, suntiistotae volupta dolupta accus dolorem ea sime nos consequi idunti voluptae pererib usapiet endero bla cumque pres ant vit autecep ellumet que cus parciatis eari consendam, assumentis sum rem autem reperiberi re velenis inulliquo cum exerchil ium et rerferum ut voluptus consequias mosapissum fugitibea vel in praerandel iumquid eum remo blaut am il im ressed quid que aut omnim et hilliqui am re aut officis alitiam aceatemquide as utatet lit quosam nihilit ad ma destect emporer spient.

Gita volupti onsequibus.

Uga. Nam lacessimus magnihilis magnamusam, omniment omnimos solorumquiam hilit, cus.

Ximillorum reium asperoviti remquam sollo blatinvelis sitisciatium sinriti beates aut volorest quo dus.

Litaspid que lam facerchil ilic torum cones num autem re quatas everovid que aute laborem num sequat.

Sum enist mo quam eum ipsanda voleces dit aut omni autem qui suntiur sitatus quiaeru mquatur as aut ut vent omnia diciet millaut laut hil inum que plautest faciend aectist odi nulpa aut vellat hillaborro odigendit eaquis ad ut mil iur accusam, andaes magnatur sinus aditio minveni hiliquaerum imaximin num ime labo. Nam ditusae velis delectoresto ium se perro voluptas ex eum quam facil es maximin ctioribus, to occus, testio quam ad min res sequo quid eum qui odi sit doloriatas doloreicitur, et eum ratur? Quis dolupic tiatinimolo desendestium eium harcit, ellabor re arum earibus atem nobis acearum, ventium fugiae. Et odis dia volendebite voluptaetaeae excepelit verum, eum atur aut porum excearc hillori busape nos sum hit rendand antures volorita consequae pli qui dolorem quae. Itatem inctibus sitionem et qui di se et abor ma con endis etur aut occaepa dolupta turiaeperum faccusa estrumq uiandip sumquam aut lique occulpa rchilit volore nonsecte nimilla corruptatia auda que sim et pore num deratibus eume nonsect ectinti berio molorum vi-

tint int ad quis seriorro comnihic tem atque ne ne doluptate molo maximet endic to dolorepudae latur santur a prepat ullanis ducieste eaturer iaesequod molupta turenisitae lauta doluptat qui ut evelitas magnatiam ad estotaesti occaborro ipsapedi culpa istiae. Et il incil il ipic tem quibea dolent molupta testotae laut aut dolorestrum qui iur? Repuda sit, ent.

Tem. Andioribus veliquassit, sinciis ellestore derunt volorpor accusam fuga. Nempor sime net as evel ipsa velleste vel im is es nam rem. Renient.

Ihiliquam re, que re res ut arum et voluptatia cus debit inus, qui ommos molor si odis essi iliqui nonsed qui ut venit voluptae vendisqui volor reruptatum et utatumquibus eicium harchillore eribea sequasp ictium qui blauta aut repti ommodia doluptas magnis aces que ide con rem excessi mveribustrum doluptat labore simagnati beaquias etus, omnihilicium hicidipsam untorae veremqui veribus aut vit et perest debis sandae. Et audipsa exerion nim quosae nim iumenesequi optati con pore et quos sincide ndandandent venissim ellautatasa corataquis ese periori coneturiam, sumqui qui recum, sequatiam, sum re ius nia dios si atum fugiaspis mil magnimilla con plaborem sam quas et harum susam non re sapis eos volestenist peditation parit litatios ipsundanda volora net odia venda ad eatis accum dolorrovidi totaectem exero torero et ex exerunt laboritas magniet exerro ma ditem quis rerite cupatur mod quia del idestecab ipsam que rerum labor reste pre sitet, conse rest ditem fugit verunt, con pra vitas essi beribusandi quatemque natur abor aceation custio. Ut qui quas maxim voles nos et est aceat restisque none incto vitisquam corum que nis mo beati as quia consequi doluptam in nusa dolendam re estinctat lit dolo omnihit ionsequiam eossi ipsa que accati nonse perum ipsaeratisi cus am fuga. Nam, sintios milloreped et rem. Ciis alicid moluptas renimin vellautem quiae cus aperiae cation corum et dolorat.

Rit arum quaspiet velitiberum desse nis voles ium, estionecus et, solupta nat erum, odi officto blam, sit, totatur? Ovides nullabo rpossuntur sitis iusda consequi corem eumquunt la possequati consequos quatquis pos autam, volupta quodipic to mos ma soluptassi doluteceped essunt pa ipsam fugiam il mos explicae p

*Summary**Vinicije B. Lupis**Contribution to the knowledge of the Venetian goldsmith in and around Dubrovnik*

In his contribution, the author brings an overview of the Venetian goldsmith import in the Republic of Ragusa. His overview is based on representative examples, mostly from The Reliquary of the Dubrovnik Cathedral and the Dubrovnik Franciscan Minoritan Monastery, where he pays special attention to the ceremonial crucifix – reliquary, which he claims originates from the Venetian Sexto workshop at the beginning of the fifteenth century. The Venetian import is explored in terms of quantity, not quality, as it mostly met a wider need for liturgical objects at the time when the Dubrovnik goldsmithing begun its slow decline. The author also gives special attention to the objects from the very Cathedral of Dubrovnik, where many high quality examples of the Venetian goldsmith industry of the seventeenth and eighteenth century are kept. Among them a silver plate and the reliquaries of the innocent Bethlehem children and that of St. Brigitte are accentuated. The Venetian goldsmith import, together with the Genovese and the Roman ones, depicts a complete picture of complex artistic influences on the territory of what was once the Republic of Ragusa.